

УДК 165.74

Володимир Васильович Хміль,
*доктор філософських наук, професор,
Завідувач кафедри філософії і соціології
Дніпровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна;*

Тетяна Володимирівна Хміль,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри права та європейської інтеграції
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України
(ДРІДУ НАДУ)*

ЕКЗИСТЕНЦІАЛ ЛЮДСЬКОЇ СВОБОДИ В ПРАГМАТИЗМІ

На основі антропологічного підходу досліджуються трансцендентальні основи людського буття в прагматизмі та екзистенціалізмі, до яких відносяться свобода як умова існування самої людини в новому онтологічному вимірі.

Ключові слова: прагматизм, екзистенціалізм, людина, свобода, діяльність, трансцендентне.

V.V. Khmil, T.V. Khmil

EXISTENTIAL OF HUMAN FREEDOM IN PRAGMATISM

On the basis of an anthropological approach, the transcendental foundations of human existence in pragmatism and existentialism are explored, which include freedom as a condition of human existence in a new ontological dimension.

Keywords: pragmatism, existentialism, human, freedom, activity, transcendental.

В дослідженнях філософських концепцій прагматизму та екзистенціалізму традиційно приділялася увага їх принципової відмінності.

Але завдяки антропологічному підходу, як самостійному методологічному принципу, з'являється можливість розкрити

нові грані та внутрішні зв'язки базових положень цих протилежних концепцій

Йдеться, перш за усе, про тлумачення буття в його людському вимірі, що дозволяє подолати спільну тезу про буття як хаос та абсурд. В протилежність класичній філософії, яка була спрямована на впорядкування та гармонізацію світу виключно на раціональних началах, некласична філософія відмежовується від сутнісних характеристик буття як онтологічної проблематики та предмету філософствування взагалі. Достатні підстави для такого осмислення дають ідеї філософської антропології в творах, Ж.П. Сартра, А. Камю, К. Ясперса, В. Брюнінга, а також Ч. Пірса і У. Джеймса.

Проте, звернення до трансцендентних основ людського буття відкидає субстанціональний підхід, сутнісний монізм та об'єктивізм. А з іншого боку, визначає роль людської свободи як необхідної умови для впорядкування хаосу, що перетворює її в онтологічний фактор.

Особливістю сприйняття дійсності в прагматизмі є достатньо скептичне ставлення до об'єктивних закономірностей світу. Дійсність розуміється лише як потік постійного становлення, в якому не існує ніяких незмінних субстанцій, а сприймається як щось динамічне, мінливе. Згідно з вченням прагматизму У. Джеймса, суще саме по собі є абсурдне, безформне, безглузде – це нісенітниця, хаос, який у своїй чистій фактичності не має внутрішньої структури та постійної форми, але вона може бути внесена тільки активно діючою людиною, що проектує себе. Слід зазначити, що умовою, формою та своєрідним «інструментом» існування такого буття є свобода людини.

Прикладом цього може бути конвенціоналізм в наукових спільнотах, де напрацьовуються правила наукової діяльності та її ціннісні критерії. Отже свобода людини в її виборі принципів створення дійсності набуває статусу онтологічності.

Свою власну недовершеність людина компенсує вибором моделей поведінки та засобів впливу на соціальне та природне середовище. Така ситуація відкриває людині безмежні можливості для створення буття завдяки своєму власному проекту, як розробки образу належного, що знаходить свій істинний сенс тільки в трансценденції. Буття людини – це буття в-можливості,

воно ніколи не може бути завершеним. Розуміння того, що світ виявляється незавершеним, як незавершеною є і сама людина, спонукає її до практичної самореалізації. Людина, завдяки своїй внутрішній свободі відкрита для змін, перетворює себе в процесі розкриття своїх творчих можливостей.

В екзистенціалізмі світ уявляється невпорядкованим, хаотичним, чужим по відношенню до людини. В світі відсутні смисли, бо вони, згідно з онтологією абсурду А. Камю, створюються тільки самою людиною.

В екзистенціалізмі, як і в прагматичній філософії, людина не детермінована соціальними або природними закономірностями тому, що у неї немає заздалегідь заданої сутності. Для визначення людини непригідні раціональні категорії, лише деякі уявлення про неї дають екзистенціали людського буття, центральною серед яких виступає свобода.

Екзистенціалізм розуміє свободу як вольовий акт, внутрішній стан людини, як первинність волі по відношенню до буття. Для неї буття не може мати закінчену форму, бо це обмежувало би свободу людини.

Дякуючи свободі людина уникає усіх видів природного детермінізму, окрім свого задуманого «проекту». Вільна воля – це стимул до самореалізації. В екзистенціалізмі трансцендентне виступає індивідуальним проектом, котрий має надсуб'єктивну значущість. На перший план виходить ідеальний образ - самоконструювання як пошук основ для справжнього людського буття на основі моральних норм. Трансценденція - це забігання вперед стосовно своїх намірів, визначання причини своїх дій, яка стоїть попереду власного існування.

Свобода людини – це воля протиставити себе безодні, щоб створити собі штучний комфортний світ, свою оселю по модусам Істини, Добра, Краси, заховатися від хаотичного світу «захисною стінкою символів культури» (С. Кримський). Свобода і дає людині можливість зрозуміти істину – «вона є такою, якою визначить її сама людина».